

Ks. JAN WALICKI

KURIA DIECEZJALNA W CZĘSTOCHOWIE

Diecezja częstochowska objęła tereny położone na pograniczu dwóch diecezji: kieleckiej i wrocławskiej, dziedzicząc tym samym dwa różne i tradycjami utrwalone style pracy duszpasterskiej oraz formacji zarówno wiernych jak i inkardynowanych do niej księży. Toteż pierwszy biskup częstochowski z chwilą powierzenia mu nowoutworzonej diecezji stanął przed trudnym zadaniem budowania od podstaw jednego organicznie „Kościoła żywych serc”. Zadanie to było tym trudniejsze, że sam jako kapłan diecezji wrocławskiej, a potem katowickiej przychodził do nowej diecezji z zupełnie odmienną formacją. Poza tym od 31 listopada 1925 r. już funkcjonowała w Częstochowie Kuria Biskupia utworzona przez Administratora Apostolskiego diecezji częstochowskiej z ks. biskupem Władysławem Krynickim jako Wikariuszem Generalnym i jej pierwszym „sekretarzem” (notariuszem), ks. Władysławem Giebartowskim. Bp Władysław Krynicki był równocześnie mianowany pierwszym oficjałem Sądu Biskupiego w Częstochowie¹.

Jeśli zaś wziąć pod uwagę i to, że od 20 XI 1918 r. istniał w Częstochowie wikariat generalny oraz terenowy oficjałat dla południowej części

¹ Ks. bp Władysław Krynicki poinformował o tym dziekanów w piśmie okólnym z dnia 25 listopada 1925 r. pisząc: „Ojciec św. Pius XI Bullą „Vixdum Poloniae unitas...” z dnia 28.X. r. b. powołał (pomiędzy innymi) do życia Diecezję Częstochowską z katedralnym kościołem świętej Rodziny w Częstochowie i włączył do niej dekanaty: Częstochowski, Kłobucki, Mstowski, Brzeźnicki, Gidelski, Radomski, Wieluński, Wieruszowski oraz parafię Grzymaliną Wolę. Administratorem Apostolskim tej nowoutworzonej diecezji J. E. Wawrzyniec L a u r i, Nuncjusz Apostolski w Polsce, na mocy pełnomocnictwa, otrzymanego od Świętej Stolicy Apostolskiej, mianował J. E. Ks. Stanisława Zdzitowieckiego, Biskupa Kujawsko-Kaliskiego pod dniem 16 listopada r. b. za L. 12057. Ze swej strony J. E. Administrator Apostolski pismem z dnia 21 listopada r. b. za L. 5587 naznaczył Nas na Swego Wikariusza Generalnego i Oficjała Diecezji Częstochowskiej do czasu, aż zamianowany przez Stolicę Świętą Pastorz nie obejmie jej rządów... , Archiwum (podręczne) Kurii Diec. Częstochowskiej (AKDCz), luźna karta.

diecezji wrocławskiej, a z nimi grupa kapłanów obeznanych z pracą administracyjną i sądownictwem kościelnym, wydaje się, że wszystkie te względy razem wzięte spowodowały iż całą swoją pracę organizacyjną nowy ordynariusz oparł na formach i tradycjach wypracowanych w diecezji wrocławskiej. Przy czekających go zadaniach była to droga najprostsza choć nie najkorzystniejsza dla całej późniejszej jego działalności, trwającej pełne dwadzieścia pięć lat. Przyjęcie tradycyjnych form pracy administracyjnej przez pierwszego biskupa częstochowskiego, było podyktowane koniecznością zajęcia się zasadniczymi potrzebami formowanej przez niego diecezji. Odpowiadało to także i jego usposobieniu. Te względy mając na uwadze można dziś, z perspektywy czasu powiedzieć, że niezależnie od zmieniających się okoliczności Kuria Diecezjalna w Częstochowie nie wypracowała pod rządami pierwszego ordynariusza własnych form pracy. Stało się to dopiero z chwilą objęcia rządów przez drugiego biskupa częstochowskiego — Zdzisława Golińskiego, który pracą tego organu umiał posługiwać się z właściwą sobie bystrością.

Zadaniem niniejszego opracowania nie jest ocenianie działalności Kurii w poszczególnych okresach dziejów diecezji lecz wyłącznie kwestia jej powstania i rozwoju w ciągu minionego pięćdziesięciolecia, na które przypadły rządy Administratora Apostolskiego (od 16 listopada 1925 r. do 1 lutego 1926 r.), bpa Teodora Kubiny (od 2 lutego 1926 r. do 13 lutego 1951 r.), bpa Zdzisława Golińskiego (od 17 czerwca 1951 r. do 6 lipca 1963 r.) oraz pontyfikat bpa Stefana Bareły (od 5 lutego 1964 r.). Ponieważ jednak mimo wyraźnie zaznaczonych poszczególnymi pontyfikatami „okresów”, obsada stanowisk w Kurii — poza stanowiskiem Wikariusza Generalnego — nie zmieniała się ze zmianą ordynariusza, przeto po osobnym omówieniu krótkiego okresu administracji apostolskiej zostaną podane kolejne zmiany na stanowiskach kurialnych z uwzględnieniem stanowisk nowoutworzonych z czasem pod rządami biskupów częstochowskich, z pominięciem obsady Sądu Biskupiego.

I. POD RZĄDAMI ADMINISTRATORA APOSTOLSKIEGO

W niespełna trzy miesiące od chwili, kiedy zaczął obowiązywać zawarty w dniu 10 lutego 1925 r. konkordat między Stolicą Apostolską i rządem Polskiej Rzeczypospolitej, została ogłoszona bulla cyrkumskrypcyjna dla polskiej prowincji kościelnej². Dwa tygodnie później 11 listopada 1925 r. nuncjusz apostolski w Polsce Lorenzo Lauri wydał rozporządzenie wykonawcze do tej części bulli, która dotyczyła diecezji częstochowskiej³,

² Konkordat, zawarty 10 lutego 1925 r., został zatwierdzony ustawą z dnia 23 kwietnia 1925 r. W AAS (1925) s. 273 nn. Wymiana dokumentów ratyfikacyjnych nastąpiła w Warszawie 2 czerwca 1925 r. a w dwa miesiące później (wg Art. XXVII) tj. 3 sierpnia 1925 r. konkordat zaczął obowiązywać. Zob. *Dz.U.R.P.* 1925, poz. 324.

a 16 listopada mianował ordynariusza włocławskiego Stanisława Kazimierza Zdzitowieckiego jej administratorem apostolskim. 19 listopada informacje o tych aktach prawnych podano oficjalnie do wiadomości we Włocławku⁴, 11 listopada Administrator Apostolski mianował swym wikariuszem generalnym oraz oficjałem Sądu Biskupiego, przebywającego tutaj od końca 1918 r. z uprawnieniami wikariusza generalnego „pro territorio diocesis (Wladislavien., przyp. J. W.), quod finibus anterioris gubernii

³ NUNCJATURA APOSTOLSKA Nr 12032 Warszawa, dni 11 listopada 1925 r. My, Wawrzyniec LAURI, Arcybiskup tyt. Efezu, Nuncjusz Apostolski w Rzeczypospolitej Polskiej, w chwili, gdy za łaską Boga rozgraniczenie diecezji łacińskich w Polsce, dostosowano do obecnych warunków politycznych i potrzeb duchowych wiernych, upragnione przez Episkopat Polski, zostało Dekretem miłościwie rządzącego Ojca św. PIUSA XI, w piątą rocznicę jego konsekracji biskupiej, w dniu 28 października 1925 roku (zaczynającym się od słów: „Vix dum Poloniae unitas”) postanowione i potwierdzone z poleceniem, byśmy je wykonali, ochotnie posłuszni zleceniu Namiestnika Chrystusowego i na mocy szczególnych pełnomocnictw w tym celu Nam udzielonych, oświadczamy: Hierarchia polska łacińskiego obrządku w Polsce składa się z pięciu prowincji kościelnych: 1. Gnieźnieńsko-Poznańskiej, 2. Warszawskiej, 3. Wileńskiej, 4. Lwowskiej, 5. Krokowskiej. (...) W skład Metropolii Krakowskiej wchodzi — Diecezja Krakowska jako Metropolitalna i Diecezje: Tarnowska, Kielecka, Częstochowska, Katowicka, jako sufraganie.

Diecezja Częstochowska z kościołem katedralnym pod wezwaniem Przenajświętszej Rodziny w m. Częstochowie, obejmuje dekanaty: 1. Częstochowski, 2. Kłobucki, 3. Mstowski, 4. Brzeźnicki, 5. Gidelski bez par. Koniecpola, 6. Radomski, 7. Gorzkowicki, 8. Będziński, 9. Zawiercki, 10. Żarkowski, 11. Sączowski, 12. Bolesławiecki, 13. Praskowski, 14. Wieluński, 15. Wieruszowski i par. Grzymalina Wola.

W sprawach rządzenia i administrowania diecezją, wyboru wikariusza kapitulnego „sede vacante”, wyboru członków Kapituły Katedralnej, urzędzenia seminarium, praw i ciężarów tak wiernych jak i kleru itp., miarodajnymi są przepisy świętych kanonów.

Co się zaś tyczy kleru w szczególności kapłani należą do tych kościołów, na których terytorium przebywają prawnie od daty wydania dekretu.

Wreszcie wszystkie dokumenty i akty, dotyczące kleru i wiernych, którzy według powyższych zarządzeń do diecezji już nie należą, mają być co prędzej przesłane do diecezji, do której zostali przydzieleni.

Powyższe rozporządzenie należy w sposób uznany za najodpowiedniejszy, podać do wiadomości tych wszystkich, których dotyczy oraz osób w jakikolwiek sposób w tych sprawach zainteresowanych.

Wiarygodność niniejszego dekretu pieczęcią Nuncjatury Apostolskiej opatrzonego, własnoręcznym podpisem stwierdzamy. Dan w Warszawie w pałacu Nuncjatury Apostolskiej dnia 11 listopada 1925 roku.

Laurentius LAURI m.p.

Abp Efezki

Nuncjusz Apostolski

We Włocławku podano do wiadomości 19. XI. 1925 r.

Podpisali: Bp St. Zdzitowiecki

Kanclerz: W. Gmachowski

Kronika Diecezji Kujawsko-Kaliskiej, 1925, s. 478 r.

⁴ *Kronika Diec. Kujawsko-Kaliskiej*, 1925, s. 480:

NUNCJATURA APOSTOLSKA

Nr 11057

Na mocy władzy nam udzielonej przez Stolicę Św., J. E. St. Zdzitowieckiego bpa Włocławskiego mianujemy Administratorem Apostolskim nowoutworzonej Diecezji Częstochowskiej w myśl Bulli „Vix dum Poloniae unitas.”

W tym celu posyłamy temuż biskupowi dekret egzekucyjny tej części Bulli, która odnosi się do nowej Częstochowskiej Diecezji.

Dan w Warszawie, w pałacu Nuncjatury, w dniu 16 listopada 1925 r.

Wawrzyniec LAURI

Arcb Efezki

Nuncjusz Apostolski

Petricoviensis scilicet districtuum: Petricoviensis, Częstochoviensis, Łascensis et Radomscensis atque districtus Wielunensis anterioris gubernii Calissiensis, definitur..."⁵, a jednocześnie wiceoficjała Trybunału Kościelnego w Częstochowie, ks. biskupa Władysława Krynickiego⁶.

W tym samym czasie sekretarzem (notariuszem) Kurii Diecezjalnej w Częstochowie został mianowany ks. Władysław Giebartowski. Jego podpis w tym charakterze widnieje na pierwszym, jak się wydaje dokumencie Wikariusza Generalnego z dnia 25 listopada 1925 r.⁷

Spodziewając się rychłego obsadzenia przez Stolicę Apostolską nowoutworzonego biskupstwa Administrator Apostolski bp Zdzitowiecki porzucił na zamianowaniu „ad interim” Wikariusza Generalnego, oficjała oraz notariusza. Wystarczyło to do kompetentnego załatwiania bieżących spraw z terenu diecezji częstochowskiej, których nie musiało być zbyt wiele w tym czasie, skoro ostatnim aktem prawnym ks. bpa Krynickiego jako Wikariusza Generalnego jest dyspensa, udzielona w dniu 31 grudnia 1925 r.⁸

Nominacja pierwszego biskupa częstochowskiego z 14 grudnia 1925 r. na pierwszy plan wysunęła sprawę przygotowania duchowieństwa i wiernych, zwłaszcza miasta Częstochowy, do przyjęcia Pasterza i jego konsekracji. W tym celu został powołany Komitet, w skład którego weszli: ks. Franciszek Mirecki, proboszcz parafii św. Zygmunta, ks. Marian Nassalski, proboszcz par. św. Barbary oraz ks. Bolesław Wróblewski, proboszcz par. św. Rodziny, teraz już parafii katedralnej, i dziekan częstochowski⁹.

Według zachowanych w Archiwum Kurii Diecezjalnej Częstochowskiej dokumentów z tego pierwszego okresu ostatnim dokumentem Administratora Apostolskiego jest odezwa do duchowieństwa i wiernych nowoutworzonej diecezji częstochowskiej z dnia 27 stycznia 1926 r. z podpisem „Biskup Włocławski Administrator Apostolski Diec. Częstochowskiej” Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki oraz Kanclerz Kurii Biskupiej we Włocławku ks. W. Gmachowski¹⁰.

⁵ Tamże, 1918, s. 332.

⁶ Por. przyp. 1.

⁷ Por. przyp. 1.

⁸ Akta par. Św. App Piotra i Pawła w Zawierciu, CzAD

⁹ AKDCz, luźna karta z dnia 18 stycznia 1926 r.

¹⁰ AKDCz, Początki diecezji z dn. 27. stycznia 1926 r.:

Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki
z Bożej i Stolicy Apostolskiej łaski
Biskup Włocławski
Administrator Apostolski Diecezji Częstochowskiej
do

Wielebnego Duchowieństwa i Ludu Wiernego nowoutworzonej diec. Częstochowskiej

Spełniając wolę szczęśliwie nam panującego Ojca św. Piusa XI, niniejszym polecamy Przewielebnym XX. Dziekanom, Proboszczom, Administratorom parafii i Rektorom Kościołów diec. Częstochowskiej, by w najbliższą niedzielę publicznie z ambony została odczytana załączona Bulla Papieska o zamianowaniu J. E. Ks. d-ra Teodora Kubiny, dotychczasowego Proboszcza kościoła N. Maryi Panny w Katowicach, Biskupem i Pasterzem teje nowoutworzonej a jeszcze wakującej diecezji Częstochowskiej.

II. KURIA BISKUPÓW CZĘSTOCHOWSKICH

Przejęciowy ze swej natury okres administracji apostołskiej w diecezji częstochowskiej zakończył się w dniu 2 lutego 1926 r. z chwilą objęcia kanonicznego jej rządów przez konsekrowanego w tym dniu pierwszego ordynariusza ks. Teodora Kubinę. Ks. biskup Władysław Krynicki powrócił do Włocławka, zaś ks. Wł. Giebartowski został skierowany do pracy w diecezji częstochowskiej.

W tym dniu ordynariusz częstochowski zgodnie z wymogami prawa kanonicznego uformował własną Kurie, mianując ks. Franciszka Mireckiego swym Wikariuszem Generalnym, a ks. Jana Tomaszewskiego oraz ks. Józefa Pruchnickiego sekretarzami. Nie zostało na razie obsadzone stanowisko kanclerza, obowiązki związane z tym stanowiskiem pełnił od samego początku ks. Jan Tomaszewski.

Wkrótce nastąpiły dalsze nominacje: konsultorów w miejsce nie istniejącej jeszcze kapituły katedralnej, kolegium sędziów prosynodalnych i wizytatorów nauki religii w szkołach. Nie pominięto też Sądu Biskupiego, którego oficjałem został mianowany w dniu 18 lutego 1926 r. ks. Marian Nassalski, a ks. Karol Makowski obrońcą węzła małżeńskiego i rzecznikiem sprawiedliwości ¹¹.

Fakt uformowania Kurii Diecezjalnej podano do wiadomości w pierwszym zeszycie „Wiadomości Diecezjalnych” noszącym datę 1 kwietnia 1926 r. Podano wtedy następującą obsadę poszczególnych stanowisk (oprócz już wymienionych): w kolegium konsultorów: ks. Michał Ciesielski, ks. Antoni Grochowski, ks. Franciszek Mirecki, ks. Marian Nassalski, ks. Bolesław Wróblewski, ks. Wincenty Zamojski, ks. Zygmunt Zawadzki oraz ks. Antoni Zimniak. Wizytatorzy nauki religii: ks. Stanisław Mazurkiewicz i ks. Marian Nassalski. Sędziowie prosynodalni: ks. Michał Ciesielski, ks. Antoni Grochowski, ks. Stanisław Mazurkiewicz, ks. Bolesław Wróblewski, ks. Wincenty Zamojski i ks. Antoni Zimniak.

Powiadamiając zarazem Wielebne Duchowieństwo i Lud Wierny, że konsekracja nowomianowanego J. E. Ks. Biskupa odbędzie się w dniu 2 lutego r. b., tj. w uroczystość Matki Boskiej Gromnicznej na Jasnej Górze w Częstochowie, wzywam gorąco, aby kto może pospieszył na tę radosną dla nowej diecezji uroczystość, a komu na to obowiązki lub inne przeszkody nie pozwalają niech u siebie pomodli się na intencję swego Pasterza, by Najwyższy w dniu Jego konsekracji, przez którą otrzyma pełnię Kapłaństwa Chrystusowego, zlał na niego obfite łaski i Dary Ducha Św., potrzebne do sprawowania wzniosłych, ale zarazem trudnych, bo siły samych aniołów przewyższających, obowiązków, by w osobie nowego Biskupa J. E. Ks. Dra T. Kubiny diecezja Częstochowska zyskała męża nieustraszonego, pełnego mocy, zaparcia i poświęcenia się dla sprawy Bożej i zbawienia powierzonych sobie dusz.

Dan we Włocławku, d. 27 stycznia 1926 RP.

Biskup Włocławski
Administrator Apostolski Diec. Częstochowskiej
(—) Dr. Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki
Kanclerz Kurii Biskupiej: Ks. W. Gmachowski

¹¹ „Wiadomości Diecezjalne”. R. 1: 1926 s. 14.

Mimo tak kompletnej zasadniczo obsady wkrótce już nastąpiły w niej zmiany i uzupełnienia. Dowodem na to jest opublikowany jeszcze w ciągu roku 1926 „Katalog”, w którym wprawdzie nadal jeszcze nie podano nazwiska kanclerza, ale zwiększyła się obsada notariatu Kurii i wprowadzone zostało osobne stanowisko — skarbnika. Notariuszem został ks. Stanisław Zajac (od r. 1934: Zimorowicz), zaś skarbnikiem ks. Józef Szewczyk. Tenże ks. St. Zajac został jednocześnie mianowany drugim obrońcą węzła małżeńskiego. W międzyczasie też Sąd Biskupi otrzymał notariusza w osobie ks. Antoniego Sewerynka.

Powołane też zostały zgodnie z wymogami Kodeksu Prawa Kanonicznego następujące zespoły:

Rada Administracyjna (kan. 1520):

ks. Franciszek Gola, ks. Franciszek Plenkiewicz, ks. Wincenty Przygodzki oraz ks. Zygmunt Sędzimir.

Delegaci do spraw Seminarium Duchownego (kan. 1359):

a. „Pro disciplina servanda”: ks. Mieczysław Rogójski oraz ks. Zygmunt Zawadzki,

b. „Pro administratione bonorum temporalium”: ks. Bolesław Wróblewski oraz ks. Teodor Urbański.

Rada „a Vigilantia” (wg encykliki „*Pascendi Dominici gregis*”):

ks. Ignacy Chartliński, ks. Teofil Jankowski, ks. Stanisław Mazurkiewicz, ks. Bolesław Michnikowski, ks. Marian Nassalski, ks. Stanisław Senko, ks. Antoni Zagrzejewski oraz ks. Antoni Zimniak.

Egzaminatorzy prosynodalni (kan 385):

ks. Michał Ciesielski, ks. Władysław Gacek, ks. Antoni Grochowski, ks. Karol Makowski, ks. Marian Nassalski, ks. Stanisław Senko, ks. Bolesław Wajzler, ks. Wincenty Zamojski.

Cenzorzy książek treści religijnej (kan 1393):

ks. Michał Ciesielski, ks. Zenon Cwilong, ks. Antoni Grochowski, ks. Zdzisław Ługowski, o. Piotr Markiewicz ZP, ks. Marian Nassalski, o. Pius Przeździecki ZP oraz ks. Mieczysław Rogójski.

Całkowitej zmianie uległ wreszcie skład osobowy grona konsultorów (kan. 386). Zostali nimi mianowani: ks. Franciszek Maciaszek, ks. Stanisław Mazurkiewicz, ks. Piotr Waśkiewicz oraz ks. Franciszek Zientara.

Nadal ordynariusz częstochowski nie mianował oficjalnie kanclerza zlecając obowiązki z tym stanowiskiem związane ks. Janowi Tomaszewskiemu. On także miał pieczę nad archiwum. Archiwariuszem z nominacji został w r. 1928 ks. Józef Pruchnicki. Wiosną 1929 r. ks. Tomaszewski występuje dopiero jako kanclerz częstochowskiej Kurii Diecezjalnej¹².

W ten sposób zarysował się zasadniczy i pełny skład osobowy Kurii Diecezjalnej w Częstochowie, wypracowany w ciągu pierwszych trzech lat istnienia diecezji.

Wkrótce jednak, bo już 6 marca 1929 r. na własną prośbę został zwolniony ze stanowiska Wikariusza Generalnego ks. Franciszek Mirecki, a na jego miejsce ordynariusz mianował ks. Antoniego Zimniaka, dotychczasowego proboszcza parafii Św. Trójcy w Będzinie i dziekana będzińskiego. Latem 1929 r. rezygnuje też ks. Jan Tomaszewski ze stanowiska kanclerza, by odtąd poświęcić się całkowicie pracy w szkolnictwie. Wakujące stanowisko kanclerza zajął ks. Alojzy Jatowtt. 10 sierpnia 1929 r. przestaje pracować jako notariusz ks. Stanisław Zając, a jego miejsce, po zrzczeniu się zajmowanego dotąd stanowiska prefekta Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie, zajął ks. Władysław Tomalka¹³.

Jak widać z powyższego obrazu pierwszych trzech niespełna lat istnienia diecezji, proces kształtowania się Kurii, oparty o prawne zręby co dopiero wprowadzonego w życie Kodeksu Prawa Kanonicznego, był celowy i żywy. Doprowadził on do tego, że począwszy od sierpnia 1929 r. zmiany personalne na stanowiskach kurialnych były już rzadsze, co pozwalało na utrzymanie ciągłości stylu pracy i doskonalenie jego form. Działalność istniejących już lub nowo do życia powoływanych instytucji pozakurialnych w postaci kół czy stowarzyszeń lub akcji, stosownie do ówczesnych warunków działalności Kościoła i okoliczności, uzupełniała w wystarczającym stopniu działalność późniejszych Wydziałów czy Referatów kurialnych.

W ten sposób stanowiska kurialne zajmowali ci sami kapłani niezależnie nawet od zmiany rządców diecezji i dlatego wydaje się bardziej celowe, dla uniknięcia niepotrzebnych powtórzeń, podanie w kolejności chronologicznej personalnej obsady poszczególnych stanowisk kurialnych. Wprawdzie Kuria to wikariusz generalny, oficjał, kanclerz, rzecznik sprawiedliwości, obrońca węzła małżeńskiego, sędziowie synodalni (wzgl. pro-synodalni), egzaminatorzy, proboszczowie — konsultorzy, audytorzy, notariusze, posłańcy i woźni (kan. 363 2 K.P.K.), to jednak w niniejszym opracowaniu uwzględniono wyłącznie stanowiska: wikariusza generalne-

¹² Ks. Stanisław Zimorowicz, *Ś.p. Ks. Prałat Jan Tomaszewski*. „Częst. Wiad. Diec.” R. 41: 1967 s. 22.

¹³ Ks. Stanisław Zając (od r. 1934, „Zimorowicz”) został zwolniony ze stanowiska sekretarza Kurii na własną prośbę pozostając nadal obrońcą węzła małżeńskiego i rzecznikiem sprawiedliwości. Por. „Wiadomości Diecezjalne”, R. 1: 1926, s. 42, poz. 58 oraz akta personalne Ks. Zimorowicza, Sygn. III 410 dokument z dnia 10 VIII 1929, Nr 2560.

go, kanclerza, notariusza, a ze stanowisk Kodeksem nie przewidzianych: obsadę powołanych z biegiem czasu wydziałów i referatów kurialnych. Ze względu na szczegółowe omówienie w pierwszej części opracowania okresu administracji apostolskiej wykaz poniższy będzie dotyczył okresu od 2 lutego 1926 r. do chwili obecnej.

Wikariusze Generalni

1. Ks. Mirecki Franciszek, proboszcz parafii św. Zygmunta w Częstochowie. 2 lutego 1926 r. pierwszy biskup częstochowski mianuje go swym wikariuszem generalnym. Obeznaný z pracą w Kurii stał się też organizatorem Kurii Diecezjalnej w Częstochowie. Zwolniony na własną prośbę ze stanowiska wikariusza generalnego 6 sierpnia 1929 r.¹⁴

2. Ks. Zimniak Antoni, proboszcz parafii św. Trójcy w Będzinie. W diecezji częstochowskiej zajmował stanowiska: sędziego prosynodalnego (19 II 1926 r.), konsultora diecezjalnego (22 III 1926 r.), członka rady „a vigilantia” (19 VI 1926 r.). 1 sierpnia 1929 r. bp częstochowski mianuje go swym Wikariuszem Generalnym. 19 listopada 1931 r. zostaje odznaczony godnością prałata domowego J. Św., zaś 14 sierpnia 1936 r. Ojciec św. na prośbę bpa T. Kubiny wynosi go do godności biskupiej mianując biskupem tyt. Dionisiany, jako pomocniczego biskupa częstochowskiego. Sakrę przyjął 18 października 1936 r. w katedrze częstochowskiej, 14 września 1942 r. biskup częstochowski powierzył mu parafię św. Barbary w Częstochowie. Zmarł 26 stycznia następnego roku. Pogrzebany na cmentarzu św. Rocha w Częstochowie¹⁵.

3. Ks. Czajka Stanisław¹⁶.

Po zgonie pierwszego rektora Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie ks. prałata dra Karola Makowskiego objął to stanowisko na podstawie nominacji z dnia 30 września 1936 r. 19 listopada bp częstochowski mianuje go egzaminatorem prosynodalnym z zakresu prawa ka-

¹⁴ W teczce akt osobistych ks. F. Mireckiego brak zarówno nominacji na wikariusza generalnego jak i zwolnienia go z tego stanowiska. Fakt nominacji nie ulega wątpliwości, nie znana jest jedynie jego data. Nie podano jej też w nocie drukowanej w pierwszym zeszycie *Wiadomości Diecezjalnych*, R. 1: 1926 s. 14, poz. 8 Bb T. Kubina wyjeżdżając do Stanów Zjednoczonych Am. Półn. na kongres eucharystyczny w Chicago pismem z dnia 2 czerwca 1926 r. przekazał ks. F. Mireckiemu jako pełniącemu obowiązki wikariusza generalnego „non solum plenam iurisdictionem... sed etiam omnes facultates, quae a S. Sede Apostolica iam accepimus vel accepturi sumus” z prawem subdelegowania tych szerokich uprawnień. Por. akta personalne Sygn. III-129.

Pismo bpa Kubiny zwalniające ks. F. Mireckiego ze stanowiska wikariusza generalnego na jego własną prośbę, nosi datę 6 sierpnia 1929 r. Por. *Wiadomości Diecezjalne*, R: 4, 1929, s. 42, poz. 57.

¹⁵ CzAD, akta personalne, Sygn. III-245; tekst bulli nominacyjnej w: „*Wiadomości Diecezjalne*”, R. 11: 1936 s. 47; informacja o terminie konsekracji, tamże s. 50, poz. 51. Pr. też: tamże s. 42 oraz AAS 24: 1936, s. 173.

¹⁶ CzAD, akta personalne, Sygn. III-27. Por. Ks. J. Sokołowski, *Sp. Ksiądz Biskup Stanisław Czajka*, w: CzWD R. 39 : 1965 s. 243 n.

nonicznego, 5 sierpnia 1944 r. prekonizowany na biskupa tytularnego Centuryjskiego i skierowany do pomocy biskupowi częstochowskiemu, sakrę biskupią przyjął w dniu 28 października tegoż roku, a 30 października otrzymał nominację na Wikariusza Generalnego bpa Teodora Kubiny. Obowiązki te pełni aż do zgonu pierwszego biskupa częstochowskiego. W międzyczasie był konsultorem (7 XI 1944 r.), wizytatorem zgromadzeń zakonnych i zakonów (13 VI 1945 r.) oraz egzaminatorem prosynodalnym (6 II 1946 r.) — mianowany po raz drugi na dalsze 10-letnie. 14 października 1947 r. był mianowany proboszczem par. św. Barbary w Częstochowie, ale 30 października już złożył rezygnację. 23 grudnia 1948 r. został proboszczem parafii św. Zygmunta w Częstochowie. Od 13 lutego 1951 r. do 17 czerwca sprawował rządy diecezją jako wikariusz kapitulny. W tym dniu drugi biskup częstochowski ks. dr Zdzisław Goliński mianował go swym wikariuszem generalnym. 14 października 1951 r. powierzył mu przewodnictwo Diecezjalnej Komisji do przygotowania projektu ustaw synodalnych. Po utworzeniu Kapituły Katedralnej Częstochowskiej zostaje mianowany jej prepozytem (5 listopada 1951 r.). Pogarszający się stan zdrowia oraz obowiązki proboszcza były powodem ograniczenia dni pracy na stanowisku wikariusza generalnego. 17 marca 1957 r. biskup częstochowski określił zakres jego pracy zmniejszając go do dwóch dni w tygodniu z pozostawieniem tytułu I Wikariusza Generalnego, z ważnością od 1 kwietnia 1957 r. 8 lipca 1963 r. zostaje po raz drugi wikariuszem kapitulnym i urząd ten sprawuje do 5 lutego 1965 r. czyli do kanonicznego objęcia rządów przez trzeciego biskupa częstochowskiego, który mianuje go swym wikariuszem generalnym. Trzeci biskup częstochowski powierza mu jeszcze przewodniczenie Komisji do Spraw Muzyki i Śpiewu Kościelnego. Zmarł 4 lipca 1965 r. Pogrzebany w krypcie grobowej biskupów częstochowskich, w bazylice katedralnej.

4. Ks. Zimorowicz (Zajęc) Stanisław ¹⁷.

W l. 1926—1929 pracował w Kurii jako sekretarz, zaś od 15 czerwca 1937 r. do 18 marca 1957 r. jako kanclerz. W tym dniu został mianowany drugim Wikariuszem Generalnym po przyjęciu postawionych mu przez drugiego biskupa częstochowskiego zobowiązań. 30 maja 1962 r. bp Z. Goliński zwolnił go z tego stanowiska.

5. Ks. bp Bareła Stefan, bp tyt. Illarima ¹⁸.

Nominację na Wikariusza Generalnego otrzymał dnia 13 grudnia 1960 r. i obowiązki te sprawował do zgonu ks. bpa Z. Golińskiego.

¹⁷ CzAD, akta personalne, Sygn. III-410. Por. Ks. Jan Związek, *Ks. Zimorowicz (Zajęc) Stanisław (1892—1971)* „Częst. Wiad. Diec.” R. 46 : 1971 s. 205 n. Życiorys ten został napisany w oparciu o aktualnie dostępne Autorowi materiały archiwalne i stąd jego subiektywizm.

¹⁸ AKDCz, Nr 5807.

6. Ks. Karlik Władysław¹⁹.

Był Wikariuszem Generalnym drugiego biskupa częstochowskiego od 23 maja 1961 r. do jego zgonu.

7. Ks. Jatowtt Alojzy²⁰.

Ks. bp Stefan Bareła zamianował go swym Wikariuszem Generalnym 18 maja 1964 r., zwolniwszy go uprzednio ze stanowiska oficjała Sądu Biskupiego w Częstochowie, na którym pracował od r. 1937. Zmarł 19 stycznia 1972 r.

8. Ks. bp Szwagrzyk Tadeusz, bp tyt. Ita²¹.

Na stanowisku Wikariusza Generalnego pracuje od dnia 8 lutego 1965 r.

9. Ks. bp Musiel Franciszek, bp tyt. Tamata²².

Od maja 1964 r. pełnił obowiązki oficjała Sądu Biskupiego w Częstochowie, a po wyniesieniu go do godności biskupiej został mianowany Wikariuszem Generalnym w dniu 19 stycznia 1966 r. Sakrę przyjął 30 stycznia tegoż roku.

Kanclerze

1. Ks. Jan Tomaszewski (1926)—1929.
2. Ks. Jatowtt Alojzy (1929 lato)—1937.
3. Ks. Zimorowicz Stanisław — 15 czerwca 1937 r. — 18 marca 1957 r.
5. Ks. Banaszekiewicz Edward — 23 maja 1961 r. — 15 maja 1964 r.
6. Od 18 maja 1964 r. do chwili obecnej kanclerzem Kurii Diecezjalnej jest ponownie ks. Karlik Władysław.

Wicekanclerzami w omawianym okresie byli mianowani:

1. Ks. Karlik Władysław — 25 stycznia 1952 r. — 18 marca 1957 r.
3. Ks. Kochanowski Wincenty — 6 maja 1969 r. — zwolniony 27 września 1972 r.
3. Ks. Janyszek Zenon — który swe obowiązki pełni nadal od dnia 22 września 1972 r.

¹⁹ AKDCz, akta personalne, Nr 2436.

²⁰ CzAD, akta personalne, Sygn. III-411; por. Okólnik Kurii Diec., 1964, VI, poz. 2 oraz „Częst. Wiad. Diec.” R. 38 : 1964 s. 135 poz. 63. Obszerny życiorys: Ks. Jan Związek, *Ks. Jatowtt Alojzy (1894—1972)*. „Częst. Wiad. Diec.” R. 46 : 1972 s. 278 n.

²¹ AKDCz, akta personalne, Nr 547. Por. też Okólnik Kurii Diec. 1965, III, poz. I, 2 oraz 1966, X, poz. I, 7 i CzWD R. 39 : 1965, s. 98.

²² AKDCz, akta personalne.

Notariusze

1. Ks. Tomaszewski Jan.

2. Ks. Pruchnicki Józef od 2 lutego 1926 r. do 1928 r. (dokładnego terminu nie udało się ustalić), z tym że obowiązki kanclerza pełnił ks. Tomaszewski.

3. Po 1 kwietnia 1926 r. notariuszem Kurii został mianowany też ks. Stanisław Zajac. Na tym stanowisku pracował do 10 sierpnia 1929 r.

4. Ks. Tomalka Władysław. Po odbyciu studiów Prawa Kanonicznego na „Angelicum” w Rzymie i zdobyciu 28 czerwca 1927 r. stopnia doktora powrócił do kraju i podjął pracę w diecezji częstochowskiej jako wikariusz parafii Wniebowzięcia Najśw. Maryi Panny w Sosnowcu (1 sierpnia 1927 r.). Od 15 kwietnia 1928 r. pracował na stanowisku prefekta Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie. 16 sierpnia 1929 r. został mianowany notariuszem Kurii (ekskard. z diec. wrocławskiej z dnia 4 maja 1928 r.). 2 października 1930 r. ordynariusz powierzył mu obowiązki obrońcy węzła małżeńskiego przy Sądzie Biskupim, które pełnił do momentu rezygnacji w dniu 10 kwietnia 1937 r. 23 listopada 1936 r. otrzymał nominację na stanowisko administratora parafii św. Antoniego Pad. w Częstochowie. Zmarł 4 lutego 1938 r.²³

5. Ks. Kurczyński Piotr Kazimierz. Mianowany notariuszem Kurii 10 września 1935 r. pracował na tym stanowisku do momentu aresztowania przez gestapo w dniu 23 grudnia 1941 r.

6. Ks. Patykiewicz Walenty. Od aresztowania ks. Kurczyńskiego stanowisko notariusza wakowało przez cały okres okupacji. Objął je po zakończeniu wojny ks. W. Patykiewicz 9 IX 1945 r. wraz ze stanowiskiem archiwariusza. Z nowym rokiem akademickim 1947/48 objął stanowisko ojca duchownego w Częstochowskim Seminarium Duchownym w Krakowie.

7. Ks. Niedźwiedzki Stefan Marian²⁴. Ur. 18 sierpnia 1886 r. Święcenia kapłańskie przyjął 12 czerwca 1910 r. Notariuszem był od 20 września 1947 r. do 1 kwietnia 1958 r. Zmarł 21 grudnia 1959 r.

8. Ks. Walicki Jan. Ur. 1 czerwca 1920 r. Święcenia kapłańskie przyjął 5 czerwca 1949 r. Notariuszem Kurii został mianowany 30 marca 1957 r. i na tym stanowisku pozostawał do 24 maja 1965 r.

²³ AKDCz, akta personalne, Sygn. III-212. Por. „Czest. Wiad. Diec.” R. 38 : 1964 s. 241; „Wiadomości Diecezjalne”, R. 4 : 1929 s. 43; tamże R. 5 : 1930 s. 71; tamże R. 11 : 1936 s. 64; tamże R. 13 : 1938 s. 46.

²⁴ CzWD, akta personalne Sygn. III-134, Nr 2400 z 20 IX 1947; Nr 1420 z 1 IV 1958. Por. Ks. Jan Walicki, *Sp. Ks. Stefan Niedźwiedzki*. „Czest. Wiad. Diec.” R. 34 : 1960 s. 114.

9. Ks. Skubiś Ireneusz. Ur. 12 października 1938 r. Święcenia kapłańskie otrzymał 29 czerwca 1961 r. W okresie od 8 sierpnia 1964 r. do 2 września 1969 r. pracował na stanowisku notariusza Kurii Diecezjalnej i z jego zwolnieniem kończy się — jak dotychczas — szereg notariuszy. Od 22 września 1972 r. biegiem spraw załatwianych w notariacie kieruje ks. wicekanclerz Zenon Janyszek.

Pierwszy biskup częstochowski przez długie lata nie tworzył w Kurii żadnych oddzielnych wydziałów czy referatów. Nie znaczy to jednak, by nie dostrzegano wyraźnie odrębnych dziedzin życia w diecezji i nie starano się ich kształtować. Wystarczyły przez pewien okres czasu tradycyjne formy pracy kurialnej. Jednakże od początku istnienia diecezji specjalną uwagę zwracano na sprawę nauczania wiary. Już w pierwszym katalogu duchowieństwa przed wykazem dziekanów podano nazwiska wizytatorów szkół oraz nazwiska nauczycieli religii w szkołach powszechnych, gimnazjach i seminariach nauczycielskich. Lista tych nazwisk powtarza się we wszystkich następnych katalogach, a nauczanie wiary obejmuje coraz szerszy wachlarz szkół. Zestawienia te świadczą o tym, że w Kurii prowadzono dokładne wykazy szkół objętych nauczaniem wiary, księży w nich uczących oraz wizytatorów. Wśród wizytatorów widać już podział kompetencji: wizytatorzy diecezjalni, mianowani osobno przez ordynariusza, mieli w swej opiece szkoły średnie wszelkiego typu oraz seminaria nauczycielskie jak również szkoły zawodowe, natomiast nauczanie religii w szkołach powszechnych (dziś zwane podstawowymi) podlegało kontroli poszczególnych dziekanów. Sprawozdania z przeprowadzonych w ciągu roku szkolnego wizytacji były przekazywane Kurii. Widać z tego, że ten ważny, a zarazem obszerny i znajomości rzeczy wymagający wydział nauczania wiary istniał w Kurii i owocnie funkcjonował. Istniało też grono kapłanów specjalnie do nauczania religii skierowanych a zorganizowanych w Kole Prefektów Diecezji Częstochowskiej, które prowadziło działalność właściwą dla późniejszego kurialnego Wydziału Nauki Wiary łącznie z ustaleniem programu nauczania, szkoleniem katechetów i katechetek, rozdzielaniem etatów prefektowskich, organizowaniem zjazdów problemowych czy szkoleniowych. W czerwcu 1927 r. został ogłoszony „Regulamin dla księży wizytatorów religii i nauki katolickiej w szkołach”²⁵, z którego wynika, że w Kurii Diecezjalnej musiał istnieć zespół osób z tą dziedziną obeznanych, czuwających nad poziomem nauczania i koordynujących wszystkie przedsięwzięcia. Punkt 2 tego regulaminu wspomina o korespondencji, jaką Kuria Diecezjalna prowadziła z Ministerstwem Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (WRiOP) oraz z Kuratoriami Okręgów Szkolnych w związku z wyznaczaniem i nominacją wizytatorów nauki religii w szkołach średnich ogólnokształcących i w Seminariach Nau-

²⁵ „Wiadomości Diecezjalne”. R. 2 : 1927 s. 25, poz. 36; por. powtórzenie w numerze 4 z 3 września 1927 s. 30 oraz wzory sprawozdań poz. 49 i 50.

czyielskich, w szkołach zawodowych i powszechnych. W lipcu każdego roku wizytatorzy mieli odtąd obowiązek nadsyłania „do Kurii Diecezjalnej” (a nie do Wydziału czy Referatu) ogólnych sprawozdań z dokonanych wizytacji. Przez „właściwą władzę diecezjalną” były organizowane „wspólne zebrania diecezjalnych księży wizytatorów oraz zebrania księży wizytatorów z prefektami”. Trudno dziś ustalić, kto reprezentował tę „właściwą władzę diecezjalną” i kto z ramienia Kurii utrzymywał stały kontakt z diecezjalnymi wizytatorami. Można jedynie przypuszczać, że tę rolę spełniał ks. Jan Tomaszewski, doświadczony prefekt i kapłan całym sercem oddany sprawie nauczania wiary św. On też po rezygnacji z pracy na stanowisku kanclerza przejął kierownictwo Diecezjalnego Koła Księży Prefektów zostając jego prezesem w dniu 16 kwietnia 1930 r. Prężna i wszechstronna działalność tego Koła wkrótce przyniosła widoczne owoce stawiając sprawę nauczania religii na poziomie dorównującym osiągnięciom diecezji o wiele starszych i czyniącym zadość najnowocześniejszym wymogom pedagogiki.

Stało się to widoczne zwłaszcza od chwili, gdy do tej pracy stanęli księża młodzi, wychowankowie Częstochowskiego Seminarium Duchownego w Krakowie, po ukończonych studiach na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Druga wojna światowa, a potem okupacyjny terror oraz podział terenów diecezji przez okupanta i włączenie ich do trzech różnych jednostek administracyjnych całkowicie zdeorganizowały dotychczasowe formy pracy kurialnej. Zamknięcie szkół a później aresztowanie wielu kapłanów uniemożliwiło normalny tok nauczania religii wypracowany do roku 1939. Kiedy zaś w dniu 6 października 1941 r. aresztowano księży w tzw. Kraju Warty („Wartheland”) cała ta część diecezji, która była objęta granicami nowego tworzenia administracyjnego (powiat wieluński i zachodnia część powiatu radomszczańskiego), została bez duszpasterzy²⁶.

W 1945 r. niemal w dwadzieścia lat po utworzeniu diecezji, biskup częstochowski stanął ponownie przed zadaniem organizowania jej w nowych warunkach. Ciężar ten dzieliła z ordynariuszem Kuria z równie jak w roku 1926 szczupłą obsadą personalną. Podobnie też jak w okresie przedwojennym nadal nie działały osobne Wydziały czy Referaty.

Wkrótce jednak dotychczasowe metody okazały się niewystarczające. Nie wystarczały one już przede wszystkim w dziedzinie religijnej opieki i kształcenia dzieci i młodzieży. Toteż „sprawy szkolne” stanęły na pierwszym planie duszpasterskiej troski biskupa częstochowskiego w tym okresie²⁷.

²⁶ Kubica J. ks., *Katolicki kościół parafialny dla Polaków powiatu wieluńskiego — Dzieje pracy duszpasterskiej pod okupacją niemiecką od 18 X 1941 do 18 I 1945.:* „Wiadomości Diecezjalne”, R. 24—31 : 1957. s. 162 n. oraz zamieszczone w niniejszej księdze artykuły.

²⁷ „Wiadomości Diecezjalne”. R. 15 : 1945 s. 13 poz. 15.

Reaktywowało swą działalność Koło Księży Prefektów Diecezji Częstochowskiej pod przewodnictwem ks. Jana Tomaszewskiego piastującego zarazem godność prezesa tegoż koła w Częstochowie (do r. 1949). Z końcem 1945 r. wizytatorem nauki religii dla całej diecezji został mianowany twórca i kierownik Instytutu Katolickiego w Częstochowie ks. Józef Wojtukiewicz²⁸. Powrót do dawnych metod usprawiedliwiała ich przydatność sprawdzona ogniową próbą okupacji hitlerowskiej oraz wprowadzenie nauki religii w szkołach powszechnych i średnich. Oprócz etatowych prefektów nauczanie religii obejmowali proboszczowie i wikariusze.

W nowych warunkach jednak i ta wypróbowana metoda pracy okazała się wkrótce niewystarczająca. Toteż biskup częstochowski utworzył w Kurii Diecezjalnej na początku roku szkolnego 1948/49 osobny Referat Nauczania Wiary i po raz pierwszy mianował „referenta dla spraw szkolnych w Częstochowskiej Kurii Diecezjalnej”. Nominację na to stanowisko otrzymał ks. mgr Władysław Karlik, długoletni prefekt szkół częstochowskich²⁹. Po raz pierwszy też w szczupłym lokalu Kurii wygospodarowano pokoik dla tego referatu, w którym referent urzędował w poniedziałki, wtorki, piątki i soboty w godzinach od 12.00 do 13.30.

Materiał archiwalny dotyczący „spraw szkolnych” okazał się niewystarczający do zorganizowania sprawnie działającego referatu. Nie wiele (raczej nic) wniosły konsultacje w kilku diecezjach. Pracę trzeba było podjąć według własnych metod³⁰. Ks. Karlik prowadził ją aż do r. 1957 z tym, że od 1952 r. był równocześnie wicekanclerzem Kurii Diecezjalnej. Po przejściu na stanowisko kanclerza w 1957 r. kierownictwo referatu przejął ks. Władysław Sobczyk. Pracował on w tym dziale do sierpnia 1962 r. 16 sierpnia 1962 r. został mianowany trzeci z kolei referent — ks. Włodzimierz Rataj, który kierował sprawami nauczania wiary w diecezji do 27 sierpnia 1964 r.

Zarówno ks. Sobczyk jak i ks. Rataj nie pracowali sami, gdyż 2 maja 1959 r. drugi biskup częstochowski mianował ks. Ludwika Warzyboka zastępcą kierownika referatu nauczania wiary, który jako referent Wydziału Nauki Chrześcijańskiej, taką bowiem nazwę i rangę otrzymał dotychczasowy „Referat Nauczania Wiary”, zaczął pracować od 24 sierpnia 1964 r. wykonując zarazem obowiązki diecezjalnego wizytatora nauczania wiary.

Wkrótce otrzymał on do pomocy jako wizytatorów diecezjalnych — ks. Stanisława Buchalskiego (od 1 września 1965 r. do 1 grudnia 1970 r.), ks. Mirosława Suchosza (od 23 sierpnia 1968 r. do chwili obecnej, z tym, że

²⁸ tamże, R. R. 16 : 1946 s. 81 poz. 41.

²⁹ AKDCz, akta personalne; nominacja z dn. 13 września 1948 r., Nr 2922. Por. też Wiadomości Diecezjalne R. 18 : 1948, s. 116 poz. 91 oraz s. 117 poz. 92.

³⁰ W Archiwum Kurii brak osobnego dekretu ordynariusza o powołaniu odrębnego referatu nauczania Wiary i stąd wniosek, że nominacja referenta „dla spraw szkolnych w Częstochowskiej Kurii Diecezjalnej” była równoznaczną z utworzeniem referatu i ze zobowiązaniem jego kierownika do zorganizowania go.

od listopada 1973 r. pracuje on zarazem jako wikariusz adiutor w parafii św. Barbary w Częstochowie), a od września 1972 r. ks. Antoniego Długosza.

Pod doświadczonym okiem kierownika Wydział Nauki Chrześcijańskiej w pełni czyni zadość zadaniom przed nim stojącym, a nadto w miarę aktualnych możliwości wydawniczych służy wydajną pomocą księżom i rzeszy katechetów czy katechetek w diecezji. Ks. Ludwik Warzybok uczestniczy ponadto w pracach Komisji Katechetycznej Konferencji Episkopatu Polski.

O ile sprawy nauczania wiary św. podczas rządów pierwszego biskupa częstochowskiego były jakoś ustawione dzięki działalności Kół Księży Prefektów (Diecezjalnego i rejonowych w Wieluniu, Radomsku, Częstochowie i Sosnowcu), o tyle praca duszpasterska nie była zupełnie zorganizowana poprzestając na tradycyjnych formach duszpasterstwa ogólnego. Wprawdzie istniały liczne i rozbudowane organizacje wiernych, zarówno młodzieży jak i starszych, jednakże przez 25 lat istnienia diecezji nie było w Kurii Diecezjalnej żadnego ośrodka koordynującego ich działalność. Z ordynariuszem łączyły się jedynie za pośrednictwem przydzielonych im delegatów biskupa częstochowskiego względnie „asystenta kościelnego”. Patrząc dziś na ich działalność można by ją nazwać zaledwie jakimś zalążkiem duszpasterstwa stanowego.

Ten brak organizacyjny nie uszedł uwagi drugiego biskupa częstochowskiego ks. dra Zdzisława Golińskiego, który też wkrótce po objęciu rządów powołał do istnienia Referat Duszpasterstwa i w dniu 10 września 1951 r. mianował jego kierownikiem ks. Wojciecha Mondrego, proboszcza par. św. Jakuba w Częstochowie i dziekana częstochowskiego. Pozostawał on na tym stanowisku zaledwie dziesięć miesięcy. 14 lipca 1952 r. kierownictwo referatu i obowiązek jego zorganizowania ordynariusz powierzył ks. Władysławowi Gołąbowi. W szeroko rozbudowanej jego pracy referentowi pomagali jako sekretarze referatu: ks. Wacław Chmielarski od września 1957 r. do sierpnia 1959 r., ks. Piotr Daniel Mikłasiński od 28 sierpnia 1958 r. do 28 sierpnia 1960 r., ks. Jan Kiedos w l. 1960—61 (bez specjalnego skierowania do pracy w referacie), ks. Czesław Jabłoński od 21 sierpnia 1961 r. do lipca 1963 r. oraz ks. Zenon Janyszek.

W dniu 11 kwietnia 1959 r. dekretem nr 1856 dotychczasowy „Referat Duszpasterstwa” został przemianowany na Wydział Duszpasterstwa z podlegającymi mu referatami wyraźnie z nim związanymi oraz powołanymi przez ordynariusza komisjami³¹.

W 1965 r. ks. Wł. Gołąb został zwolniony ze stanowiska kierownika Wydziału Duszpasterstwa i objął pracę w duszpasterstwie jako proboszcz par. św. Zygmunta w Częstochowie. Nastąpiła też zmiana w organizacji samego kierownictwa. Odtąd przewodnictwo zostało zarezerwowane ordy-

³¹ AKDCz, teka: „Kuria Diecezjalna”.

nariuszowi, który także wyznacza wiceprzewodniczącego. Obowiązki te pełnił ks. bp Franciszek Musiel. 1 lipca 1967 r. Sekretarzem tegoż Wydziału został mianowany ks. Marian Mikołajczyk. W dniu 30 sierpnia 1972 r. kierownikiem Wydziału Duszpasterstwa został mianowany ks. Franciszek Ksawery Sokołowski.

Od chwili utworzenia w Kurii Diecezjalnej osobnego referatu dla spraw duszpasterstwa w zależności od kierownika referatu czy później Wydziału Duszpasterstwa działały powołane kolejno poszczególne referaty z osobnymi referentami. Katalog z r. 1968 wymienia ich 10: 1. Maryjny, 2. Sanktuariów Maryjnych, 3. Duszpasterstwa Dobroczynności, 4. Głuchoniemych, 5. Niewidomych, 6. Ekumeniczny, 7. Budzenia Powołań, 8. Środków Oddziaływania Społecznego, 9. Akcji Trzeźwości oraz 10. Apostolstwa Chorych.

Osobny dział stanowi tzw. duszpasterstwo specjalistyczne, którym objęto do 1968 r. 11 grup: 1. Duszpasterzy, 2. Rodziny, 3. Mężczyzn, 4. Niewiasty, 5. Młodzież akademicką, 6. Służbę Zdrowia, 7. Inteligencję, 8. Organistów, 9. Kościelnych i pracownice plebańskie, 10. Młodzież pozaszkolną i ministrantów.

Z referentami diecezjalnymi współpracowali referenci osobno mianowani dla poszczególnych regionów diecezji. Przy referacie duszpasterstwa rodzin zatrudniono diecezjalną instruktorkę poradnictwa rodzinnego pełniącą dyżury raz w tygodniu w gmachu Kurii.

Z czasem — już po roku 1968 — powstały referaty: dla spraw misji i rekolekcji, referat duszpasterstwa turystycznowczasowego, duszpasterstwa młodych małżeństw³³.

Stosownie do potrzeb i nowych okoliczności biskupi częstochowscy w swej pracy duszpastersko-administracyjnej posługują się odrębnymi od pozostałych instytucji diecezjalnych i od siebie bezpośrednio uzależnionymi Komisjami. W 1926 r. została powołana do życia Komisja Rozjemcza do Spraw Organistów, która oprócz spraw spornych ma powierzoną troskę o obsadzanie stanowisk organistowskich w diecezji, organizowanie i prowadzenie kursów jak również prowadzenie studium muzycznego dla organistów oraz troskę o poziom ich życia wewnętrznego³⁴.

Sprawami liturgii kieruje Komisja Liturgiczna (obecnie nosząca nazwę: Komisji do Spraw Liturgii św.), a niezależnie od wymienionych działa także Komisja do Spraw Muzyki i Śpiewu Kościelnego.

Drugi biskup częstochowski w 1951 r. utworzył Komisję Artystyczno-Budowlaną oddając jej kierowanie budownictwem sakralnym i wszelkimi

³² Por. Okólnik, 1969, IX poz. IV, 6 oraz 1972, IX poz. IV, 6. i AKDCz, akta personalne.

³³ Przedstawienie działalności Wydziału Duszpasterskiego i Wydziału nauki Chrześcijańskiej jak również ich rozczłonkowanie na poszczególne referaty przekroczyło by ramy niniejszej pracy.

³⁴ AKDCz, teczka Komisji do Spraw Organistów. Por. też: „Wiadomości Diecezjalne”. R. 1 : 1926 s. 48 poz. 52.

Pielgrzymka kapłanów diecezji częstochowskiej na Wałach Jasnej Góry

zagadnieniami z tym związanymi³⁵. Dziś nosi ona nazwę: Komisja do Spraw Sztuki Kościelnej.

W trosce o wystrój kościoła katedralnego powołał też do istnienia Komisję do Urządzania Katedry i jej działalności zawdzięczamy dzisiejszy wygląd częstochowskiej bazyliki katedralnej. Konieczność ustawicznej troski o ten nie mały obiekt, a jednocześnie prace nad kompletnym wystrójem wnętrza katedry stawiają przed tą Komisją stałe i trudne zadania³⁶.

Przejęciowy z natury swej charakter miała Komisja Statutowa Pierwszego Synodu Diecezji Częstochowskiej, która przestała istnieć z chwilą zakończenia synodu diecezjalnego. W jej miejsce powstała Komisja do Interpretacji Statutów Pierwszego Synodu Diecezji Częstochowskiej³⁷.

Jak z powyższego wynika organizacja Częstochowskiej Kurii Diecezjalnej już dawno przekroczyła ramy schematu, wyznaczonego postanowieniami Kodeksu Prawa Kanonicznego. Stało się to jeszcze przed Soborem Watykańskim II, a wskazują na to postanowienia I Synodu Diecezji Częstochowskiej z 1954 r. Wymagania ostatniego Soboru Powszechnego przewidują dalszą „w miarę potrzeby“ reorganizację przystosowaną do dzisiejszych wymagań” zarówno Kurii jak i pozostałych instytucji diecezjalnych, wspomagających ordynariusza w zarządzie diecezją. (Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele, 27). Podjęte w tym kierunku starania stanowią dopiero poszukiwanie nowych rozwiązań i dalszego rozwoju organizacji Kurii Diecezjalnej i wobec tego omawianie ich na tym miejscu przekroczyłoby ramy niniejszego opracowania.

³⁵ „Wiadomości Diecezjalne”. R. 32 : 1958, s. 183 poz. 96 oraz Okólnik 1958, III dod. s. 3 poz. 10.

³⁶ Komisja ta działa od 13 czerwca 1952 r., AKDCz T. Komisji do Spraw Urządzania Katedry.

³⁷ *Pierwszy Synod Diecezji Częstochowskiej*. Częstochowa 1958, stat. 356, s. 117.